

MARIJA KULIŠIĆ □ Odjel za umjetnost i restauraciju, Sveučilište u Dubrovniku, Dubrovnik

UVOD

U tekstu ćemo nastojati objasniti informacijski aspekt konzervatorsko-restauratorske djelatnosti tako da se postave temeljne sličnosti, s ostalim informacijskim znanostima, prije svega muzeologijom, ali i razlike. Budući da je naglasak na konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti ima na praksi odnosno na izravnom kontaktu s objektom/umjetninom, često se zaboravlja rasprava o onim segmentima posla koji se ne odnose na izravan dodir s predmetom. Ipak, konzervatorsko-restauratorska djelatnost je interdisciplinarno područje koje se zbog golemog napretka u tehnologiji, o kojoj uvelike ovisi, upravo nastoji etablirati kao znanost. Stoga je razumljivo da se sve češće propituju pojedini dijelovi procesa rada u toj struci koji omogućuju preciznije odluke i provjeru metodologije. Način na koji se obavlja moderna intervencija čini razliku između konzervatora-restauratora i tradicionalnog obrtnika (Philippot, 2007.:141). Ona se, uz ostalo, temelji i na konzervatorsko-restauratorskoj dokumentaciji koja omogućuje i osigurava metodološki pristup radovima (Vokić, 2007.:258). Digitalizacija takvih opsežnih i specifičnih INDOK sustava zahtijeva kompleksna aplikacijska rješenja koja bi morala biti rezultat interdisciplinarnog rada, a njihovo oblikovanje kontinuirano treba biti u skladu s potrebama korisnika. Informacijski sustavi Breuh i Teuta aplikacije su koje su trenutačno u upotrebi na razini Republike Hrvatske, u Hrvatskome restauratorskom zavodu i Ministarstvu kulture. Većina sustava nema ni potpuno zadovoljavajuća rješenja, ni zatvorenu financijsku konstrukciju unutar koje bi se mogli nesmetano razvijati. Otvorenost prema ostalim znanostima koje bi mogle ponuditi praktična znanja, kao i studentski rad na sustavima, koji bi mogao biti poticaj za eventualnu buduću reviziju sustava, čine se u trenutačnom kontekstu nužnim korakom dalje.

INFORMACIJSKA UKLJUČENOST KONZERVATORA-RESTAURATORA

Konzervator-restaurator često je zaposlen upravo u većim informacijskim ustanovama, u zasebnim restauratorskim radionicama, što je dovoljan razlog da se podrobnije razmotri uključenost konzervatorsko-resta-

uratorskog rada u informacijski proces odnosno da se osvijetli njihov odnos. Kako ne bi došlo do zabune, važno je naglasiti da nije riječ o još jednom području informacijskih znanosti, iako među tim djelatnostima postoje mnoga preklapanja u pojedinim segmentima rada i teorije. Ono što im je svakako zajedničko jest da su obje znanosti mlade te interdisciplinarno koncipirane. Sve veća uloga tehnološkog proučavanja umjetničkog djela podigla je restauriranje i konzerviranje sa stupnja tradicionalnoga, radioničkog bavljenja umjetnošću na stupanj egzaktne znanosti, te se smatra jednim od rijetkih područja u kojima se humanistička kultura i tehnologija mogu sjediniti (Philippot, 2007.:100-109). U konzervatorsko-restauratorske projekte uključeni su mnogi stručnjaci kao što su antropolozi, antikvari, arhitekti, povjesničari umjetnosti, biolozi, kemičari, geolozi, hidrolozi, urbanisti, sociolozi, geografi i dr., ali i arhivisti, muzeolozi, upravitelji dobara, administratori (Feilden, 1981.:6).

Predmet bavljenja obaju područja jest kulturna baština, no s različitim aspektata. Dok se u informacijskim znanostima kulturna baština poima kao temelj INDOK sustava, kojemu uvjetuje promjene, te je za nj neprestani input (Maroević, 1993.:107), temeljna je zadaća konzervatora-restauratora njezino očuvanje na blagodat sadašnjih i budućih naraštaja (ECCO, 2002.).

Konzervatorsko-restauratorsku struku ne možemo promatrati isključivo kroz prizmu INDOK sustava, kao što je to moguće s granom informacijskih znanosti muzeologijom, no zasigurno je INDOK sustav te djelatnosti važan konstruktivni element pri prosudbi i izboru metodologije i zahvata koji će osigurati odgovarajuću interpretaciju i trajnost materijalne forme obrađivanog predmeta ili objekta. Dok se muzeologija bavi izučavanjem obilježja sklopova kulturne baštine koji mogu organizirano i usmjereno prenositi poruke čovjeka čovjeku ili čovjeka društvu (Maroević, 1993.:100), konzervatorsko-restauratorska struka nastoji (kad god je to moguće) osigurati trajnost materijalne forme takvih sklopova koji su djelomičan ili cjelovit izvor informacija. Odnos je svakako recipročan jer bez adekvatne interpretacije kulturne baštine ne bi bilo ni svijesti o potrebi zaštite njezina materijalnog dijela.

Promotrimo još jedanput osnove teorije informacijskih znanosti i Težakov model E-T-Ak-S-A kompleksa koji informacijsko-dokumentacijske sustave određuje kao raspon između emisije (E) i apsorpcije (A) preko transmisije (T), akumulacija (Ak) i selekcije (S) informacija. Prema Maroeviću, Težakov kompleks obuhvaća muzeologiju, ali i ostale djelatnosti koje se bave interpretacijom kulturne i prirodne baštine i smješta ih u okvir specifičnih INDOK službi (Maroević, 1993.:106). Pokušajmo model implementirati u konzervatorsko-restauratorsku djelatnost. ApSORPCIJA bi bila evidencija objekata/predmeta na terenu, selekcija čin izdvajanja objekta/predmeta ili nekog njegova dijela iz okoline zbog očite potrebe za zaštitom, akumulacija se odnosi na prikupljanje rezultata svih istraživanja i stvaranje dokumentacijskih fondova, transmisija je i etička obveza konzervatora-restauratora da informacije prenosi kolegama, te emisija koja se provodi prema načelu da informacije i znanje koje nastaje u konzervatorsko-restauratorskom radu moraju biti javni i dostupni, a po mogućnosti i objavljeni.

Iako evidentno primjenjiv u jednom segmentu rada, Težakov model ne daje bit postojanja konzervatorsko-restauratorske struke jer restauriranje nije pomoćna tehnička aktivnost već čin kritičkog prosuđivanja i određenja djela - drugim riječima, to je aspekt filološkoga i estetskog istraživanja u smjeru razumijevanja umjetnosti (Melucco Vaccaro, 2007.:95). Ono je metodološki čin u kojemu je umjetničko djelo prosuđeno u svojoj materijalnoj formi i u svom povijesnome i estetskom dualitetu, s ciljem da budu preneseni u budućnost (Brandt, 2007.:111). Moderan znanstveni pristup konzervatorsko-restauratorskim radovima temelji se na laboratorijskom radu koji više nije pomoćno sredstvo, već glavna referentna točka konzervatorstva i restauratorstva (Melucco Vaccaro, 2006.:91). Laboratorijska istraživanja koja prethode svakom restauriranju esencijalna su kako za predmet, tako i za njegovu interpretaciju (Philippot, 2007.:108). Dodatnu ulogu u tome imaju metode dokumentiranja pojedinih dijelova konzervatorsko-restauratorskih zahvata jer odluka o zahvatu upućuje na slobodu, ali i na kulturnu odgovornost restauratora u stvaranju prošlosti (Philippot, 2007.:145) te bi morala biti utemeljena na relevantnim informacijama.

Stoga možemo zaključiti da naglasak nije na uočenoj komunikacijskoj funkciji, već na zaštiti vrijednosti, kako kulturnih i emotivnih, tako i upotrebni (Feilden, 1981.:17), kojima se potom dalje koriste ostali stručnjaci u komunikacijskom procesu, i to kao selektivnim, znanstvenim ili kulturnim informacijama.

Iako je za konzervatora-restauratora najvažniji rad u praksi, na objektu i u konfrontaciji s njim (Feilden, 1981.:49), radi boljeg uvida informacijski je aspekt te djelatnosti korisno promotriti i kroz neke druge prizme. Tako se u knjizi *Uvod u konzerviranje kulturnog nasljeđa* među sedam predmeta koji se uvrštavaju u temeljno teorijsko školovanje konzervatora-restauratora ubraja i

predmet metode izvještavanja i dokumentiranja (Feilden, 1981.:49). U istoj se knjizi govori o izvođenju pripremnih poslova prije samih konzervatorskih zahvata, pri čemu se stavlja naglasak na iscrpnu i potpunu dokumentaciju prije, za vrijeme i nakon svake intervencije, te na izradu analitičkih i kritičkih izvještaja, ilustriranih fotografijama i crtežima, koji se trebaju ustupiti arhivima javnih ustanova i omogućiti da se njima koriste i drugi istraživači. Ako intervencija na bilo koji način može poslužiti proširivanju općeg znanja, izvještaji se moraju publicirati, dok se za projekte koji traju više godina smatra nužnim izraditi prethodne izvještaje kojima će se javnost informirati o radovima i na taj će način projekt zadržati potporu javnosti (Feilden, 1981.:21). Iste se metode primjenjuju i pri konzerviranju gradskih cjelina, gdje se na temelju precizne dokumentacije, istraživanja, analiziranja i mjernih crteža mogu iščitati značenja i vrijednosti pojedinih središta. Zanimljivo je da se naglašava potreba za informiranjem stanovnika o analizama kako bi oni mogli ocijeniti vrijednosti i značenja svoje sredine, te sudjelovati u konzerviranju, održavanju i uživanju u vlastitoj povijesnoj okolini (Feilden, 1981.:32).

U Etičkom kodeksu struke koji je sastavio ECCO (Europska konfederacija konzervatorsko-restauratorskih udruga), a Hrvatsko ga restauratorsko društvo usvojilo u neizmijenjenom obliku, u članku 10. također se navodi da konzervatorsko-restauratorski tretman kulturne baštine treba biti dokumentiran pisanim i slikovnim zapisima dijagnostičkog istraživanja bilo koje konzervatorske/restauratorske intervencije i drugim relevantnim informacijama. U članku 13. toga kodeksa stoji da konzervator-restaurator treba surađivati s drugim stručnjacima te s njima u potpunosti razmjenjivati informacije, a članak 23. nameće obvezu da se pridonosenja razvoju struke razmjenom iskustava i informacija. U ECCO-ovim Smjernicama struke III, Osnovne potrebe u obrazovanju konzervatorsko-restauratorske struke, iz 2004. godine među petnaest teorijskih predmeta predviđen je kolegij Metode dokumentacije te, kao zaseban predmet, Komunikacijske vještine, koje uključuju informacijsku tehnologiju.

Iz svega navedenog očito je da se u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti pojavljuje fenomen informacije kao konstruktivni element samog procesa rada, te da u tom interdisciplinarnom području postoji potreba za znanjima i rješenjima i iz informacijskih znanosti.

DOKUMENTACIJA

Kao što je već navedeno, dokumentacija je sastavni dio konzervatorsko-restauratorskoga stručnog djelovanja, pa je nužno da je podrobnije razmotrimo kako bismo lakše razumjeli potrebu za informacijskom tehnologijom i na tom području. U metodologiji konzervatorsko-restauratorskog rada navodi se da se radovima pristupa nakon pozornog proučavanja konkretnog predmeta/objekta i njegova konteksta, te bilježenja potrebnih informacija. Taj se sustav naziva konzervatorsko-re-

stauratorskim dokumentiranjem (Vokić, 2007.:258). Konzervatorsko-restauratorska dokumentacija znači bilježenje onih informacija koje su dobivene konzervatorsko-restauratorskim aktivnostima na stabilni format i primarno je usmjerena na evidenciju stanja, na dokumentiranje radova i na otkrivanje informacija o kulturnom dobru i uz pomoć njega (Vokić, 2004./2005.:184).

Dokumentacija je, među ostalim, i jedan od oblika fizičke zaštite objekta/predmeta jer služi za bilježenje analitičkih procesa registriranjem vrste materijala, njihovih značajki ili međusobnih odnosa (Maroević, 1993.:178), što je presudno u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti. Budući da je interaktivno povezana sa svim oblicima pristupa kulturnoj baštini, od duhovnih i intelektualnih, do fizičkih i sanacijskih, dokumentacija postaje medij putem kojega se prenose poruke kulturne baštine, ali je ujedno i skup informacija koje je nužno čuvati unutar adekvatnoga informacijskog sustava, kako bi se međusobno oplemenjivale i bile dostupne kad zatreba (Maroević, 1986.:260). Možemo reći da konzervatorsko-restauratorsku dokumentaciju razvrstavamo na onu koja je vezana za neposredni zahvat na predmetu i onu koja to nije, no obje uključuju neke bitne postavke i smjernice konzervatorsko-restauratorskog rada.

Ciljevi prve jesu:

- omogućiti i osigurati metodološki pristup konzervatorsko-restauratorskim radovima
- jasno utvrditi intencije i vrijednosti sadržane u kulturnoj baštini, utvrditi što je materija koja se čuva i kakve je promjene ta materija pretrpjela kako bi se mogao što preciznije definirati prijedlog (plan) konzervatorsko-restauratorskih radova (Vokić, 2007.:258), iz čega je vidljivo da dokumentacija odnosno relevantne i pravodobne informacije čine okosnicu konzervatorsko-restauratorskog procesa.

Kako navodi profesor Maroević, dokumentacija je u organizaciji zaštite kulturne baštine najvažnija sporedna stvar (Maroević, 1986.:251).

Ostali ciljevi konzervatorsko-restauratorske dokumentacije jesu:

- davanje informacija koje će pomoći kolegama u budućim konzervatorsko-restauratorskim tretmanima konkretne kulturne baštine
- bilježenje informacija koje će pridonositi općem spoznajnom razvoju struke ili ga zabilježenim informacijama omogućiti u budućnosti
- pomoći valoriziranju kulturne baštine podizanjem razine razumijevanja njezinih estetskih, konceptualnih i fizičkih obilježja
- pomoći u osiguranju primjerene socijalne uporabe i održavanju kulturne baštine
- pomoći u izbjegavanju nesporazuma i nepotrebnih neslaganja (Vokić, 2007.:259).

Donekle se može zaključiti da je konzervatorsko-restauratorska dokumentacija svojevrsno svjedočanstvo intervencija, što je njezina vrlo važna zadaća jer nedostatak takvih informacija dovodi kasnije u opasnost samu opstojnost kulturne baštine (Maroević, 1986.:263).

TEUTA I BREUH

Metode i oblici dokumentiranja moraju nužno biti u funkciji informacijskog sustava jer se inače prekida osnovna veza između dokumentacije i diseminacije dokumentiranih podataka bez koje nema suvremenog proučavanja ni suvremene zaštite kulturnih dobara (Maroević, 1986.:289). Polazeći od toga, na razini Republike Hrvatske na području konzervatorsko-restauratorske struke razvijena su dva informacijska sustava, od čega jedan posluhuje i obrađuje podatke središnjeg inventara kulturne baštine i registra kulturnih dobara na području Hrvatske, a drugi čini bazu restauriranih umjetnina u Hrvatskoj.

U prvom primjeru riječ je o informacijskom sustavu kulturne baštine Teuta, čiji je razvoj potpomoglo Ministarstvo kulture RH, u kojemu se sustav aktivno i primjenjuje. Zadatak sustava jest pružiti uvid u cjeloviti spomenički fond RH, stvoriti baze znanja nužne za rad na zaštiti kulturne baštine u smislu pružanja uvida u razinu dokumentiranosti spomenika i u postojeću dokumentaciju o spomeniku, te izravno osigurati i zaštitu kulturne baštine (Križaj, 2004./2005.:196).

Projekt je definiran 2000./2001., a u jesen 2002. godine pokrenuta je programska provedba tog projekta, kada su postojeće baze podataka, izrađene u dBASEIV i nekolicina "kućnih" Access aplikacija, uspješno prenesene na SQL server i objedinjene u jedinstvenu relacijsku bazu podataka, dok je korisničko sučelje razvijeno u Accessu. Važno je istaknuti da su praćena iskustva drugih zemalja na području dokumentiranja i inventariziranja, te da je sustav usklađen s europskim standardima, kako u smislu sadržaja i strukture podataka, tako i u smislu tehničke platforme na kojoj je sustav razvijen, čime su ostvareni preduvjeti za brzu i laku razmjenu podataka sa srodnim ustanovama u Hrvatskoj, ali i u međunarodnim razmjerima. U sljedećoj se razvojnoj fazi predviđa integriranje geospacijalnih podataka u sustav (GIS), što bi trebalo osigurati kvalitetniju podlogu za potrebe prostornog planiranja i interpretaciju baštine u prostoru i prirodnom okolišu, te omogućiti interdisciplinarni pristup očuvanju kulturne baštine (Križaj, 2004./2005.:196-197). U tijeku izrade sustava vodila se briga o potrebi uspostavljanja jedinstvene klasifikacije spomenika kulture i jedinstvenoga spomeničkog nazivlja, te je za potrebe sustava napravljen i tezaurus spomeničkih vrsta (Križaj, 2004./2005.:202).

Nešto ranije započeo je razvoj sustav s jednakom platformom u Hrvatskome restauratorskom zavodu (HRZ-u), koji čini bazu restauratorski evidentiranih

umjetnina u Hrvatskoj - Breuh. Dok se sustavom Teuta nastoji izraditi središnji inventar i registar RH, Breuh je koncipiran kao objektna baza za obradu i upis svih skupina podataka koji se vežu za umjetnine u HRZ-u. Ipak treba reći da je segment baze koji se odnosi na konzervatorsko-restauratorske radove i faze zahvata, te na primijenjene tehnike i materijale i dalje u fazi pripreme. Točnije, aplikacija je izvedena, no sve do sada nije integrirana u bazu. Umjetnine koje su upisane pretražuju se prema smještaju, i to na načelu slijeda od šireg pojma prema manjemu: geografsko mjesto/ lokalitet/ objekt/ dio objekta/ predmet/ dio predmeta. Za tu je bazu karakteristično da se svakoj stavci dodjeljuje dio jedinstvenog broja koji je u korelaciji s drugim dijelovima skupa, što osigurava jednoznačno određivanje svakog objekta ili predmeta unutar određene skupine. Daljnje uvođenje dvodijelnoga jedinstvenog matičnog broja umjetnine tipična je potreba restauratorske dokumentacije jer pojedine dijelove umjetnine često obrađuju različiti restauratori (Braun, 2002.:27-28).

Oba sustava, Teuta i Breuh, programski su osmišljeni u suradnji s tvrtkom Sail, d.o.o. Baze su predviđene za buduće integriranje geospacijalnih podataka GIS, kao i za međusobno povezivanje te podizanje sustava na internetsko sučelje i dostupnost dijela podataka na webu (Braun, 2002.:27-29; Križaj, 2004./2005.:203), kao i za implementaciju u sve konzervatorske i restauratorske odjele diljem Hrvatske kako bi se omogućio simultani rad i pristup svim potrebnim podacima, što do sada ipak nije realizirano. Ukratko, planiran je XML razvoj ekspertnih sustava, metabaza i tezaurusa, web aplikacije i WAN replikacija podatkovnih poslužitelja.

Ono što je postignuto jest postavljanje CMS sustava na postojeće web stranice HRZ-a u 2005./2006. godini, što je trebalo omogućiti aktivno sudjelovanje svih djelatnika HRZ-a u njihovu administriranju. Dodatan je poticaj to da se sadržaj obavljenih konzervatorsko-restauratorskih radova može lako i brzo objaviti on-line, no zbog nekog razloga ideja nije dovoljno zaživjela. Nakon toga, 2007. godine, ipak je napravljen korak dalje i uspostavljen je Intranet, kojemu pristupaju svi zaposlenici HRZ-a i restauratorskih odjela. Zamisao je bila da se ubrza poslovanje i omogućiti protok potrebnih dokumenata, putnih naloga, zapisnika i sl., što se vrlo uspješno obavlja.

ZAKLJUČAK

U konzervatorsko-restauratorskom poslu poznato je da isključivo timski rad osigurava adekvatan tretman objekta/predmeta, te da problemi nastaju u procesu istraživanja i korištenja istraživačke dokumentacije različitih dislociranih korisnika, u procesu formiranja prijedloga zahvata, u izradi projektne dokumentacije te u primjeni popratnih dokumentoteka za različite potrebe. Kao što je već spomenuto, segment informacija o materijalima i okolini, te njihovo dokumentiranje slabije je

percipiran i digitalizacija tog dijela podataka nije dovoljno razrađena, iako su upravo te informacije ključne ne samo za spoznavanje, već i za praktičan pristup. Osim toga, sve veći broj disciplina ili struka sudjeluju u izradi restauratorske dokumentacije, pa se nerijetko pojavljuje prevelik broj raznorodnih podataka (Braun, 2002.:24-26), što dodatno govori o kompleksnosti informacijskih sustava te djelatnosti.

Sljedeći bi korak bila eventualna revizija i daljnji razvoj postojećih informacijskih sustava, ponajprije Breuha kao baze koja bi trebala pratiti potrebe konzervatorsko-restauratorskih radova i njihove prezentacije. HRZ sa svojim podružnicama financijski ne uspijeva samostalno omogućiti brz razvoj i daljnje održavanje tog kompleksnog sustava, pa su stoga potrebni dodatni izvori financiranja i dodatni poticaj. Takve programe eventualno bi mogle iznijeti udružene institucije, pri čemu bi Odjel za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku svakako bila jedna od njih. Važan segment programa bila bi realizacija pristupa informacijama online, čime bi se potaknulo zanimanje za kulturnu baštinu i podigla opća društvena svijest o njezinim vrijednostima, što svakako pridonosi njezinu očuvanju i zaštiti te utječe na kreiranje identiteta zajednice i pojedinca.

Naime, ako nije omogućen pristup dokumentaciji, ona ostaje širem krugu korisnika nepoznata, nekomparabilna i nejednolika, pa nema sinteze spoznaja, te ne može biti javno dobro (Maroević, 1986.:289).

Primljeno: 12. ožujka 2009.

LITERATURA

1. BRANDI, Cesare: Teorija restauriranja I., *Smjernice konzervatorsko-restauratorskog rada*, ur. D. Vokić, Hrvatsko restauratorsko društvo i udruga za očuvanje i promicanje hrvatske kulturne i umjetničke baštine *Gradine i godine*, Dubrovnik - Zagreb, 2007.; str. 87-98.
2. BRAUN, Mario: Baza restauratorski evidentiranih umjetnina u Hrvatskoj; BREUH između potreba i mogućnosti, *Arhivi, knjižnice, muzeji - mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastructure*, 6. seminar, ur. Tinka Katić, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb, 2003.; str. 23-29.
3. E.C.C.O. Professional Guidelines and Code of Ethics, *THE PROFESSION Promoted by the European Confederation of Conservator-Restorers' Organisations*, dostupno na: www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/folklore/creative_heritage/docs/ecco_guidelines.pdf 15. svibnja 2008.
3. FEILDEN, Bernard: *Uvod u konzerviranje kulturnog naslijeđa*, Društvo konzervatora Hrvatske, Zagreb, 1981.
4. KRIŽAJ, Lana: *Informacijski sustav kulturne baštine RH TEUTA, Proceedings of the CIDOC Annual Conference Zagreb, 2005.*, *Muzeologija* br. 41/42, Zagreb 2004./2005.; str. 196-204.
5. MARASOVIĆ, Tomislav: *Zaštita graditeljskog naslijeđa - Povijesni pregled s izborom tekstova i dokumenata*, Društvo konzervatora Hrvatske, Zagreb, 1983.
6. MAROEVIĆ, Ivo: *Sadašnjost baštine*, Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, Zagreb, 1986.

7. MAROEVIĆ, Ivo: *Uvod u muzeologiju*, Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1993.
8. MELUCCO VACCARO, Alessandra: Radanje moderne konzervatorsko-restauratorske teorije, *Smjernice konzervatorsko-restauratorskog rada*, ur. D. Vokić, Hrvatsko restauratorsko društvo i udruga za očuvanje i promicanje hrvatske kulturne i umjetničke baštine *Gradine i godine*, Dubrovnik - Zagreb, 2007.; str. 87-98.
9. PHILIPPOT, Paul: Restauriranje iz perspektive humanističkih znanosti, *Smjernice konzervatorsko-restauratorskog rada*, ur. D. Vokić, Hrvatsko restauratorsko društvo i udruga za očuvanje i promicanje hrvatske kulturne i umjetničke baštine *Gradine i godine*, Dubrovnik - Zagreb, 2007.; str. 99-109.
10. PHILIPPOT, Paul: Povijesno očuvanje: filozofija, kriterij, smjernice I., *Smjernice konzervatorsko-restauratorskog rada*, ur. D. Vokić, Hrvatsko restauratorsko društvo i udruga za očuvanje i promicanje hrvatske kulturne i umjetničke baštine *Gradine i godine*, Dubrovnik - Zagreb, 2007.; str. 139-146.
11. VOKIĆ, Denis: Ferdo Goglia i Zvonimir Wyrubal: začetnici sustavne restauratorske dokumentacije u Hrvatskoj, *Proceedings of the CIDOC Annual Conference Zagreb, 2005.*, Muzeologija br. 41/42, Zagreb 2004./2005.; str. 184-196.
12. VOKIĆ, Denis: Metodologija konzervatorsko-restauratorskog rada, *Smjernice konzervatorsko-restauratorskog rada*, ur. D. Vokić, Hrvatsko restauratorsko društvo i udruga za očuvanje i promicanje hrvatske kulturne i umjetničke baštine *Gradine i godine*, Dubrovnik - Zagreb, 2007.; str. 258-264.

E-INCLUSION: THE INFORMATION TECHNOLOGY ASPECT OF THE CONSERVATION-RESTORATION PROFESSION

The conservation-restoration profession is one of the last heritage professions that can be readily expected to get involved in the process of the computerisation and digitalisation of the cultural heritage and in this manner to enable an approach to inform about individual cultural properties. This applies in the first place to the extensive accompanying documentation that is created in treatment applied to works of art or buildings, and at the same time provides information about a given object or structure that is useful for later work or even for a re-evaluation of the cultural heritage. The need for conservation and restoration processes and methods to be accompanied with extensive documentation that should also be publicly available and if possible published is set by the Venice Charter, that international conservation document of 1964.

As ECCO states in the guidelines, the documentation of any diagnostic investigations and conservation-restoration treatments carried out is one of the basic tasks of the profession. This kind of documentation means the registration of information obtained by conservation and restoration activities on a stable format and is primarily aimed at recording the condition, the documentation of the operations and revelation of information about the cultural property and with the help of the cultural property (Vokić, 2004/2005: 185).

In this segment of the job the information system makes it easier to draw up documentation as well as to exchange and access the necessary information rapidly and effectively. In Croatia, two such information systems are being developed, Teuta and Breuh, which require continuity in their use, and thus a critical testing out of the applications that are available.